

# Haaste

Etusivu » Lehtiarkisto » Haaste 3/2019 » Väkivallan ennalta torjunta perustuu uhka-arviointiin

Jonna Turunen

## Väkivallan ennalta torjunta perustuu uhka-arviointiin

**Artikkelissa tarkastellaan uhka-arvioinnin käyttöä ja sen haasteita erityisesti radikalisoitumisprosessin kuvaamisessa. Rikostutkinnan painopiste on yhä enenevässä määrin siirtymässä rikosten selvittämisestä niiden ennalta estämiseen ja torjuntaan.**

Kaikki ei ole estettävissä, mutta moneen asiaan voidaan ennakoita vaikuttaa. Joidenkin väkivaltarikosten jälkikäteisessä arvioinnissa on todettu, että viitteitä riskikäyttäytymisestä on ollut havaittavissa etukäteen. On tärkeä tunnistaa näitä viitteitä ja niihin kytkeytyvä riskikäyttäytymisen polku, joka edetessään voi johtaa väkivallan käyttöön. Uhkien arviointi on tiedon keräämistä, analysointia ja tiedon merkityksen ymmärtämistä. Arviointi mahdollistaa oikeiden interventiivisten ratkaisujen löytämisen.

Arviointi perustuu ihmisen käyttäytymisen ja toiminnan arvioimiseen sekä tietojen hankkimiseen eri lähteistä. Oikeuspsykologisesta näkökulmasta siihen kuitenkin liittyy aina riskitekijöitä. Tulevan käyttäytymisen ennustaminen muulla kuin selvällä vahvalla entisyydellä ja siihen liittyvällä kohonneella uusimisriskillä, on aina haasteellista. Impulsiivisia tekoja on vaikea estää, vaikka henkilöllä olisi vahvaakin entisyyttä väkivaltaisesta käyttäytymisestä. Tulevan käyttäytymisen ennustamiseen liittyy suurta vaihtelua, koska merkittävä osa vakavaan väkivaltaan syyllistyneistä ei uusi tekoaan. Toisessa ääripäässä ovat tapaukset, joissa uusimisriski voi olla lähes sataprosenttinen, mutta koska henkilö toimii impulsiivisesti, ennalta estäminen on erittäin haasteellista. Impulsiivisen henkilön toiminnan estäminen edellyttäisi lähes täysiaikaista seurantaa, etenkin silloin, jos henkilö itse ei tunnista omaa käyttäytymistään ja väkivallan käytön syntymekanismeja.

Rikostutkinnallisesti tavoite ei voi olla pelkästään esitutkintapöytäkirjojen tuottaminen vaan uhkien torjunta – vaikkakin esitutkintakynnyksen ylittyessä rikostutkinta toki tehdään. Rikostutkinta on useimmiten jälkijättöistä, valmistelurikosta lukuun ottamatta, ja siksi painopisteen pitääkin olla ennalta estämisessä. On myös mahdollista, että uhka tunnistetaan, mutta puuttumiskeinot ovat vähäiset. Huolta aiheuttavien henkilöiden taustalta löytyy usein persoonallisuushäiriöitä ja mielenterveyden sairauksia. Monissa tilanteissa toimitaan mielenterveystyön ja poliisityön haasteellisessa välimaastossa. Viranomaisilta edellytetään toimenpiteitä myös tilanteissa, joissa rikostutkinnan edellytykset eivät täyty, henkilö ei itse tunnista avuntarvettaan, eivätkä myöskään mielen-terveyslain puuttumiskeinot ole käytettävissä. Toisaalta joissain lievissä tapauksissa mielenterveyden tukipalveluihin ohjaaminen, palveluiden turvaaminen sekä avohoidon toteutumisen seuranta toimivat hyvinä ennalta estävinä keinoina.

### Uhka-arviointi on rikostutkinnan olennainen osa

Poliisilla on valtakunnallisessa käytössä huolta aiheuttavien henkilöiden arviointia varten kohdennetun väkivallan seulontatyökalu. Tällaisella väkivallalla tarkoitetaan tekijän etukäteen valmistelemaa ja suunnittelemaa väkivallan käyttöä, joka kohdentuu ennakolta valittuun kohteeseen, esimerkiksi henkilöön, henkilöryhmään tai rakennukseen. Huolta aiheuttavat henkilöt aiheuttavat toiminnallaan huolta väkivaltaisesta käyttäytymisestä tai käytöksen kehittymisestä siihen suuntaan. Uhka-arvio itsessään ei torju mitään, mutta se on ennalta estämisen ja rikostutkinnan prosessin olennainen osa. Tarkoituksena on, ettei toimenpiteitä päätetä ja mitoiteta pelkästään omien käsitysten ja kokemusten perusteella. Uhkiin liittyviä rikosnimikkeitä voivat olla esimerkiksi yksilöön kohdistuvat vainoaminen ja laiton uhkaus tai tiettyyn kohteeseen tai ihmiseen kohdistuva törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu.

Uhka-arviointiin liittyy useita indikaattoreita eli muuttujia, työkaluja ja malleja. Indikaattoreilla tarkoitetaan kohonneeseen riskiin viittaavia käytöksen tai toiminnan kaavamaisia muutoksia. Mitään indikaattoria ei pidä tulkita yksinään vaan nähdä uhka-arviointi

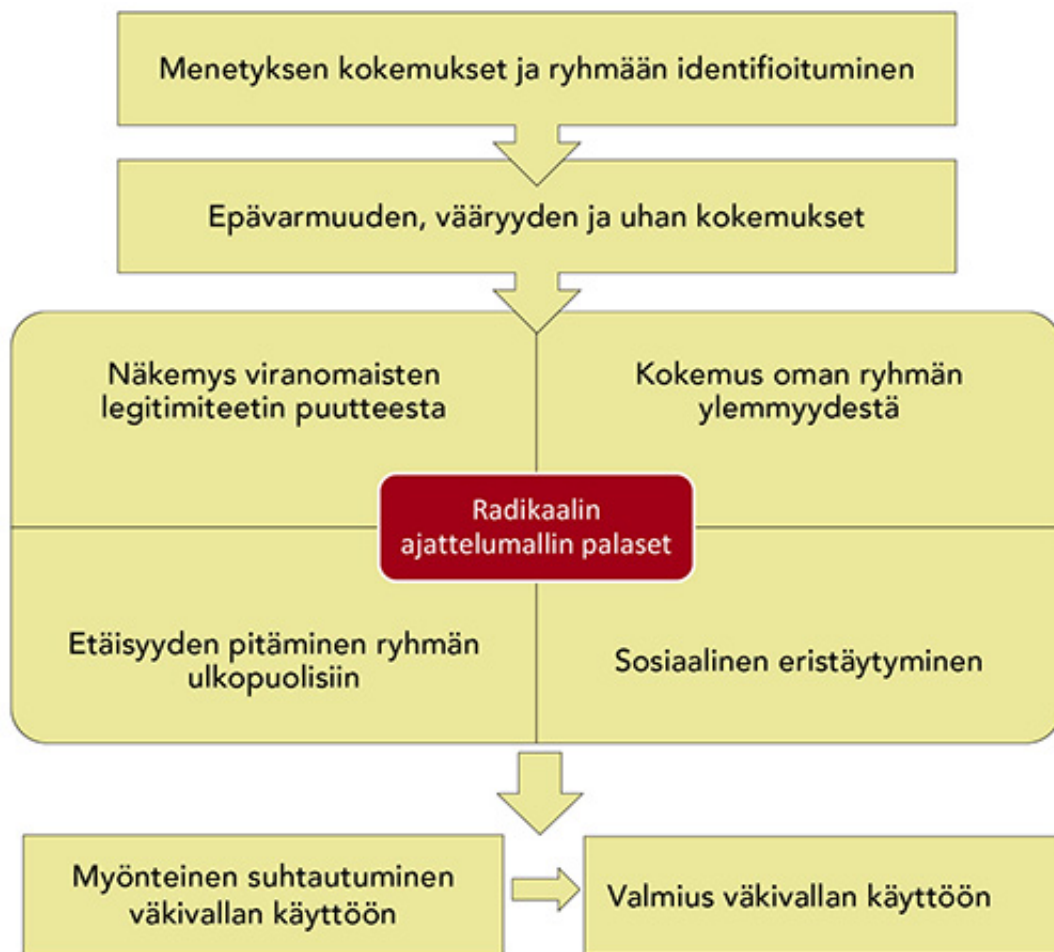
eri riski- ja suojaavien muuttujien kokonaisuutena. Mikäli henkilöllä on tukiverkkoa, perhettä ja esimerkiksi työ- tai opiskelupaikka, voi yksittäisten indikaattorien merkitys jäädä vähäiseksi ja uhka matalaksi. Yhden indikaattorin olemassaolo voi olla yksinään joko kokonaan merkityksetön tai osoittaa huolta mutta ei olla vielä millään tavoin konkreettinen viite väkivaltaisen teon suunnittelusta. Esimerkiksi sosiaalinen eristäytyminen yksittäisenä muuttujana ei välttämättä ole merkityksellinen, sillä eristäytyminen voi johtua monesta seikasta. Eristäytyminen voidaan kuitenkin nähdä riskitekijänä muille kuin väkivaltaan liittyville ongelmille kuten mielenterveyden häiriöille, syrjäytymiselle ja työttömyydelle. Kun eristäytymiseen liittyy vahva vääryyden kokemus, voivat nämä yhdessä aikaansaada enemmän huolta henkilöstä. Jos tähän liittyy konkreettinen väkivaltaisen teon suunnitteluun tai valmisteluun viittaava seikka, esimerkiksi tekovälineen hankkimisen yritys, uhka on jo selvästi vakavampi ja edellyttää nopeaa puuttumista.

## Radikalisoitumisprosessin vaiheet vaihtelevat henkilöittäin

Yhtenä uhka-arvioinnin indikaattorina voidaan tutkia radikalisoitumista ja sen merkitystä. Suojelupoliisin kansallisen turvallisuuden katsauksen ja terrorismin uhka-arvion (10.12.2018) mukaan merkittävimmän terroristisen uhkan muodostavat yksittäiset henkilöt tai pienryhmät, jotka saavat motivaationsa radikaali-islamistisesta propagandasta. Radikalisoitumisen ja ääriajattelun kehittymisen prosessi on kuvattu poliittisen, uskonnollisen tai muun ideologisen ajattelumallin kehittymisenä, joka lopulta johtaa äärimmäiseen, rajoittuneeseen ajatteluun. Prosessissa kaikki ääriajattelua tukevat elementit, kuten sosiaalinen verkostoituminen ja aktiivinen tiedonhankinta, vahvistavat radikalisoitumisen etenemistä. Eri vaiheet kuitenkin vaihtelevat yksilökohtaisesti. (Carter ym.) Yksittäisen henkilön radikalisoitumisen taustalla voi yksilöllisten syiden lisäksi olla esimerkiksi kokemus henkilökohtaisesta vääryydestä, joka voi toimia kimmokkeena ajattelumallin kehittymiselle radikaaliin suuntaan. (McCauley & Moskalenko 2008)

Radikalisoituminen voi liittyä monen tyyppiseen ääriajatteluun ja se voi toimia myös lopulta katalysaattorina terrorismiin kytkeytyvälle toiminnalle. Vaikkakin viimeaikaisessa keskustelussa radikalisoituminen liitetään usein jihadismiin, yhtä lailla äärimmäisyyksiin viety äärioikeistolainen ajattelu voi olla radikalisoitumista. Radikalisoitumista kuvataan eri tavoin vaihteellisena prosessina ja joissain radikalisoitumismalleissa terrorismi nähdään radikalisoitumisen viimeisenä vaiheena. (Mandel 2009) Terrorismin ja radikalisoitumisen yhteyttä kuvattaessa on kuitenkin oltava tarkkana, jotta sitä ei nähtäisi automaattisena kausaalisenä syy ja seuraus-suhteena. Vaikkakin radikalisoituminen voi osaltaan lisätä väkivallan käytön riskiä, se ei automaattisesti sitä aiheuta tai tarkoita. Kirjallisuudessa painotetaan myös sitä, että radikalisoituminen on erotettava selkeästi terrorismista ja väkivaltaisesta ekstremismista. Väkivaltainen ekstremismi on aatemaailmalla oikeutettua ja perusteltua väkivallan käyttöä. Terrorismi on väkivaltaista ekstremismia mutta kaikki väkivaltainen ekstremismi ei ole välttämättä terrorismia. Radikaali ajattelu voi liittyä terrorismiin, mutta on myös terrorismia ilman radikaalia ajattelua. (Mandel 2009)

Alankomaissa tehdyssä tutkimuksessa musliminuorten ajattelun kehittymisestä väkivallalle myönteisempään suuntaan on tunnistettu taustalla kolme keskeistä tekijää: henkilökohtainen epävarmuus, vääryyden kokemus sekä kokemus omaan viiteryhmään kohdistuvasta uhasta. Kokemus epävarmuudesta voi liittyä oman itsensä tutkimiseen ja ymmärtämiseen mutta myös laajemmin maailmankuvaan ja käsitykseen omasta merkityksellisyydestä. Epävarmuuden ajatellaan tekevän alttiimmaksi sille, että radikaali ajattelumalli saa jalansijaa. Vääryyden kokemus voi olla henkilökohtainen tai jonkun läheiseen kokema. Kollektiivinen kokemus vääryydestä voi liittyä esimerkiksi yhteisen asuinpaikan menetykseen. Se voidaan liittää myöhemmin koettuihin uusiin menetyksiin, jolloin vääryyden kokemus vahvistuu. Kokemus henkilökohtaisesta vääryydestä voi myös saada aikaan sen, että henkilö alkaa ryhmäytyä saman kokeneiden kanssa. Ryhmän paine vaikuttaa osaltaan siihen, miten asioista aletaan ajatella tai minkälaisina asiat tulkitaan. (Monahan 2011) Vääryyden ja epäoikeudenmukaisuuden merkitystä taustatekijänä ei pidä kuitenkaan korostaa liikaa. Vääryydet ja epäoikeudenmukaisuudet koskevat usein laajoja ihmisryhmiä ja vain erittäin harva tästä joukosta ryhtyy väkivaltatekoihin. (Hafes ym. 2015)



Vaikka tutkimuksessa todetut tekijät voidaan nähdä altistavan radikaalille ajattelulle, johtopäätöksenä ei voi suoraan pitää, että nämä tekijät tai taustamuuttajat johtavat väkivaltatekoihin. Kausaalista suhdetta muuttujien ja tekijöiden sekä terrorismin välillä ei ole todettu, eikä valmius väkivallan käyttöön tarkoita tai ennusta väkivallan käyttöä. (Doosje ym. 2013) Radikaalin ajattelumallin ja myönteisen suhtautumisen kehittymiseen on ajateltu johtavan useita eri polkuja. Radikalisoitumisen kehittyminen ei siten kulje yhtä samanlaista polkua kaikkien kohdalla. On samoin mahdotonta sanoa, miten eri muuttujat ja tekijät korreloivat keskenään eri tilanteissa.

## Uhka-arvioinnin haasteet

Uhka-arviointi on moninaisten indikaattoreiden kokonaisuus, eikä yhdelle yksittäiselle asialle kokonaisuudessa voi antaa ratkaisevaa merkitystä muita indikaattoreita tai suojaavia tekijöitä huomioimatta. Indikaattoreita ei ole myöskään tarkoitus käyttää tulevan väkivaltaisen toiminnan ennustamiseen vaan huolta aiheuttavien henkilöiden arvioinnin tukemiseen ja toimenpiteiden priorisointiin. Indikaattorien mittaamisen haasteena on, että vertaileva tutkimustieto puuttuu, eikä voida luotettavasti arvioida, kuinka indikaattoreita esiintyy yleisesti väestössä. Vakavan kohdennetun väkivallan esiintyvyys on vähäistä ja käyttäytymisen ennustaminen on yleensäkin haastavaa, ja vielä haastavampaa on harvinaisen käyttäytymisen ennustaminen. (Gill 2015) Uhka-arvio itessään ei torju tai ennalta estä mitään, vaan tehokas ennalta estäminen edellyttää konkreettista puuttumista viranomais- ja sidosryhmäyhteistyössä.

Uhka-arviointi on haasteellista jopa silloin, kun on käytössä tieteellisesti valideja muuttujia ja strukturoitu malli, jonka avulla tietoa kerätään. Merkitystä riskin ja uhkan toteutumisen kannalta on sillä, kantaako henkilön motivaatio konkreettiseen toimintaan asti ja onko henkilöllä myös todellinen kapasiteetti teon toteuttamiseen. On myös haasteellista tietää, mikä merkitys ajan kulumisella on kussakin tapauksessa. Valmistelu voi viedä vuosia tai toisaalta edetä nopeastikin. Eri muuttujat ja indikaattorit edellyttävät erilaisia ajallista puuttumista.

Radikalisoitumista ei suoraan voida liittää juuri terroristisiin uhkiin. On mahdollista, että henkilö on radikalisoitumassa, vaikkakaan ei suunnittele mitään konkreettista väkivallan tekoa. Radikalisoitumiseen ja ääriajattelun kehittymiseen vakavampaan suuntaan voidaan kuitenkin jo tässä vaiheessa vaikuttaa ennalta estävillä toimenpiteillä. Radikalisoitumisen kehittymiseen viittaa viini indikaattoreihin, kuten esimerkiksi vääryyden kokemukseen epätasa-arvoisesta ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta kouluissa tai muissa yhteisöissä, on yhteiskunnassa puuttettava. Uhka-arvioinnin johtopäätöksenä ei tuoteta arviota väkivallanteon todennäköisyydestä, vaan arvio siitä, kuinka paljon ja minkälaista tukea ja interventiota henkilö tarvitsee herättämänsä huolen johdosta. Tälle kaikelle on viranomaisten yhteinen tavoite – väkivallan uhkien torjunta.

*Jonna Turunen työskentelee Helsingin poliisin rikostutkinnan päällikkönä. Artikkelin on osa kirjoittajan Oikeuspsykologian erikoistutkimuskoulutuksen tutkimustyötä aiheesta "Radikalisoitumisprosessi uhka-arvioinnin näkökulmasta".*

## LÄHTEET:

Carter, Jeremy G., Carter, David L. *Law Enforcement Intelligence: Implications for Self-Radicalized Terrorism.*

Clark McCauley & Sophia Moskalenko (2008) *Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism, Terrorism and Political Violence*, 20:3, 415–433.

### Confirmation bias

Doosje, Bertjan & Loseman, Annemarie & van den Bos, Kees. (2013). *Determinants of Radicalization of Islamic Youth in the Netherlands: Personal Uncertainty, Perceived Injustice, and Perceived Group Threat.* *Journal of Social Issues.*

Gill, Paul. (2015). *Towards a Scientific Approach to Identifying and Understanding Indicators of Radicalization and Terrorist Intent: Eight Key Problems* *Journal of Threat Assessment and Management*, Vol 2(3–4), Sep-Dec 2015, 187–191.

Hafez, Mohammed; Mullins, Creighton. (2015). *The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism.* *Studies in Conflict and Terrorism*, v. 38, 2015, pp. 958–975.

Kansallinen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma  29.4.2016

Mandel, David R. *Radicalization: What does it mean? Home-grown Terrorism: Understanding and Addressing the Root Causes* *Radicalisation Among Groups* (2009)

Meloy, J, Hoffmann J, Guldemann A, James D. (2012). *The role of warning behaviors in threat assessment: an exploration and suggested typology.* *Behavioral Sciences and the Law*. 2012 May-Jun;30(3):256–279.

Meloy, John & Gill, Paul. (2016). *The lone-actor terrorist and the TRAP-18.* *Journal of Threat Assessment and Management*. 3. 37–52.

Meloy, John. (2015). *Investigating the Lone Terrorist: New Research, Operational Advances* 

Monahan, John. (2011). *The Individual Risk Assessment of Terrorism.* *Psychology Public Policy and Law.*

Julkaistu 27.9.2019